

PETER WINCH A IDEA SOCIÁLNÍ VĚDY

Tomáš Dvořák

Peter Winch and the Idea of a Social Science

Abstract

*Firstly, this article outlines the main points made by Peter Winch in his breakthrough book *The Idea of a Social Science*. Its fundamental thesis, inspired by Wittgenstein and his accounts on the relation between language and reality, is the assumption that social sciences engage in philosophical endeavor, because the problems they deal with are not empirical, but conceptual. Following Wittgensteinian line of thought he comes up with the idea that all social action can be explained as rule following and therefore it should be approached by conceptual means other than those used by natural sciences. Secondly, this article explores the impact that *The Idea of a Social Science* had on the discussion about the nature of social sciences. It outlines its main critiques which deal with (1) Winch's conception of philosophy (2) the notion of rule following and (3) descriptive nature of Winch's approach. Finally, Winch's critique of positivism in social sciences is identified as his main and lasting contribution to social thought.*

Dnes je tomu již 50 let od prvního vydání knihy *Idea sociální vědy a její vztah k filosofii*, která vyšla v českém překladu v roce 2004 (recenze knihy na stránkách *Teorie vědy* viz Balon 2004]. Její autor, Peter Winch, se v ní nejen pokusil poukázat na fakt, že každý vědecký obor se musí vypořádat s určitými epistemologickými problémy, ale současně předložil i koncepci filosofických základů sociálních věd a především sociologie. Důležitý je zde zejména historický kontext vydání této knihy. Winchova *Idea sociální vědy* se objevila ve chvíli, kdy sociologie své filosofické základy nezkoumala a nereflektovala, k čemuž došlo až o desetiletí později v souvislosti s obrátem k jazyku, válkou sociologických škol či s kritikou pozitivistických koncepcí filosofie vědy. Význam Winchovi práce ovšem nespočívá pouze ve faktu, že obrátil pozornost na epistemologické základy sociálních věd, které byly do té doby přehlíženy, nýbrž také v tom, že se jednalo o jeden z prvních pokusů aplikovat Wittgensteinovy úvahy o vztahu mezi jazykem a skutečností v oblasti sociálních věd. Ačkoliv způsob, kterým se o toto Winch pokusil, nezůstal bez kritické odezvy a vedl k mnoha kontroverzím, měla Winchova práce trvalý dopad na sociologický diskurz tím, že předložila konceptuálně jasné vymezení předmětu zkoumání sociologie a sociálních věd obecně.

Primárním cílem Winchovi knihy byla kritická reakce na snahy omezit předmět společenských věd na přírodovědné vysvětlení a tím z těchto věd vytěsnit filosofický a neempirický typ myšlení a uvažování. Winch se pokusil ukázat, že sociální vědy mají konceptuálně jiný charakter nežli vědy přírodní a proto také vysvětlení sociálního světa musejí mít jiný charakter nežli vysvětlení postavená na základě přírodních zákonů.

Základ Winchovy argumentace spočívá v tvrzení, že pochopení povahy sociální reality není otázkou empirickou, nýbrž konceptuální. Tato teze vychází z Wittgensteinovy analýzy vztahu mezi jazykem a realitou. Winch, inspirován Wittgensteinem, tvrdí, že vyjádřit podstatu jazyka, znamená vyjádřit podstatu světa, protože svět, jak jej známe, je omezen jazykem, který máme k dispozici. „*Neexistuje způsob, jak postoupit mimo*

koncepty, jejichž prostřednictvím o světě uvažujeme... svět je pro nás tím, co se nám představuje prostřednictvím našich konceptů (str. 28).“ Z této úvahy dále plyne, že osvětlovat povahu pojmů či jazyka obecně znamená i vysvětlit charakter skutečnosti. Toto konceptuální spojení jazyka a reality dovoluje Winchovi filosofický typ myšlení *a priori*, který není determinován empirickou skutečností, např. pozorováním či experimentem. Jak např. vysvětluje Fay [2000]: „*Pro Winche jsou filosofické otázky problémy konceptuálními, to znamená otázkami po povaze pojmů, které používáme k popisu a k vysvětlení světa (včetně samotných pojmů ‚popis‘, ‚vysvětlení‘ a ‚svět‘) ... osvětlováním významu a vztahů mezi pojmy a koncepty filosof nevyjasňuje pouze smysl těchto otázek, současně na ně také odpovídá.*“ [Fay 2000: 52] Filosofie tak představuje zkoumání lidského poznání skutečnosti, a rozbor lidského chápání skutečnosti může vysvětlit povahu lidské společnosti jako takové.

Nejde ovšem pouze o problém epistemologický, nýbrž především ontologický. Winch totiž vymezil sociální jako svébytnou sféru a sociální vztahy označil jako *vnitřní*. Tvrdí, že koncepty a pojmy, které lidé vytvářejí pro popis sociálního jednání, neexistují odděleně, ale poji je vnitřní vztah „... *idea, kterou si o nějakém předmětu utváříme, se totiž nesestává výhradně z prvků vyvozených z našeho pozorování tohoto předmětu odděleně, nýbrž zahrnuje rovněž ideu vztahů mezi tímto předmětem a předměty dalšími* (str. 120).“ Pokud jsou tedy vztahy mezi idejemi vnitřní a sociální vztahy mezi lidmi existují jen v rámci idejí, musí mít také sociální vztahy vnitřní charakter. Např. akty vydání rozkazu a poslušnosti jsou vnitřně spojeny určitým smyslem, což nelze tvrdit o vztazích mezi přírodními jevy. Winch tímto způsobem definuje sociální vztahy jako odpovídají logickým vztahům, které existují mezi idejemi. „... *sociální vztahy mezi lidmi a ideje, které jsou jednáním lidí ztělesněny, jsou ve skutečnosti jedno a totéž* (str. 117).“ Toto tvrzení je zdůvodněno tím, že samotná logika používání jazyka je odvozena ze sociálních vztahů mezi lidmi, konkrétněji z různých forem sociálního života. Řeč, ideje a pojmy totiž vždy odpovídají reálně

existujícím sociálním vztahům. Na základě této argumentace tak Winch může tvrdit, že „... *vzájemné sociální působení můžeme se větším užítkem přirovnat k výměně idejí během konverzace, než ke vzájemnému působení sil v rámci fyzikálního světa* (str. 123).“ Každé formě sociálního života, tj. systému vnitřně propojených sociálních vztahů, je nutné porozumět zvlášť a je proto logicky chybné je vysvětlovat na základě teoretických zobecnění bez ohledu na kontext, ve kterém se vyskytují.

Klíčovým pojmem, který Winch přejímá z Wittgensteinových úvah (především z *Filosofických zkoumání* a *Tractatus Logico-Philosophicus*), je princip následování pravidla. Wittgensteinova analýza podle Winche ukázala, že vztah člověka ke skutečnosti je zprostředkován jazykem, tedy významem slov, které k jejímu popisu lidé využívají. Konkrétní užití slov pak nemá být dáno nějakou inherentní podobností věcí samých, nýbrž pravidly, jež řídí užívání jednotlivých slov a která lidé následují. „*Neexistuje žádný absolutní a neměnný význam slova „stejný“ ... Konkrétní význam lze slovu „stejný“ přiřadit jen ve vztahu k danému pravidlu* (str. 38).“

Winchova konceptuální inovace Wittgensteinových zjištění spočívá v tom, že princip následování pravidla uplatňuje nejen na jazyk, ale také na sociální jednání. Jednání je tak smysluplné pouze v tom případě, že jde o uplatnění pravidla. Důležitým rysem jednání ve smyslu následování pravidla je jeho sociální povaha: „... *odtud plyne potřeba brát v úvahu nejen činnost osoby, jejíž chování s ohledem na její možné následování nějakého pravidla právě zkoumáme, nýbrž také reakce dalších lidí na to, co dělá* (str. 40).“ Tedy pravidlo musí být srozumitelné, aby ostatní lidé mohli pochopit, co daný člověk dělá (jaké pravidlo následuje). Pro Winche je tak předpokladem poznání sociálních institucí studium pravidel, která sociální jednání řídí a tato pravidla jsou vždy ukotvena v sociálním kontextu dané formy života, tj. společné činnosti.

Winch se neinspiroval myšlenkami Wittgensteina pouze v případě konceptu následování pravidla, ale přijal – a následně aplikoval – i jeho celkový pohled na vztah mezi jazykem a realitou. Winch tak ve shodě

s Wittgensteinem tvrdí, že problém povahy sociálních věd (resp. filosofie) je otázkou vyjasňování pojmů. Předně totiž přijímá, že samo vymezení povahy reality, toho co je skutečné, je zejména záležitostí jazyka. Není bez zajímavosti, že Wittgensteinův a Winchův zájem o vztah mezi jazykem a skutečností byl rovněž úzce spjat s otázkou jazykových zmatení; faktu, že řeč každodenního života může vést k nesprávné interpretaci vztahu mezi skutečností a jazykem. Objasnění role logiky v běžném používání jazyka pak Winche přirozeně přivedla k analýze vztahu mezi myšlením a tím, co vlastně znamená používat jazyk k popisu skutečnosti [Edelman 1996]. Jak již upozornil Ernest Gellner v jedné z prvních recenzí *Ideje sociální vědy*, je to právě propletený vztah reality a pojmů sloužících k jejímu popisu, který má pro Winche klíčovou roli: „... *sociální povaha pojmů a konceptů byla dozajista hlavní inspirací Wittgensteinem, která dala vzniknout celé knize...* [Gellner 1960: 171].“

V *Ideji sociální vědy* se tyto Wittgensteinovy myšlenky objevují někdy více, někdy méně zřetelně. Každopádně Winch dochází ke zjištění, že pojmy a kategorie používané v sociálních a přírodních vědách patří do jiného rámce a nelze je směšovat. Nejde tedy o to, že by předmět věd sociálních byl komplikovanější nežli předmět věd přírodních. Logická struktura vysvětlení sociálních změn není problémem empirickým, jde o to, že koncepty sociálního světa mají smysl, který vychází ze sociálního kontextu a z pravidel, kterými se lidé řídí. Vysvětlení lidského jednání se v sociálních vědách neopírá o příčinná vysvětlení, nýbrž o poznání institucí, které dávají smysl jednání jedinců. Studovat sociální instituce znamená studovat povahu pravidel, která daný typ jednání řídí.

Jak se tedy předmět výzkumu sociologa liší od činností vědců zkoumajících přírodní zákony a jak by měl při svém studiu sociálního světa postupovat? Winch předkládá jednoznačnou odpověď: v přírodních vědách jsou pravidelnosti zkoumány na základě empirického zobecnění, přičemž označení toho, co má být zachyceno jako „stejně“, vychází z kritérií stanovených z vnější (objektivní) perspektivy vědce-pozorovatele. Pokud ovšem

zkoumáme sociální jednání, nelze o totožnosti (sociálních jevů, institucí, jednání apod.) rozhodnout na základě vnějších kritérií, ale kritériem totožnosti se stává Winchem zavedený koncept následování pravidla. Zkoumání pravidelností sociálního života tak spočívá ve studiu pravidel, podle nichž jsou sociální jevy považovány za totožné či nikoliv. Tato pravidla nejsou sociální skutečnosti vnější, jsou vždy ukotvena v kontextu společné činnosti. Činnost sociologa by neměla vycházet z pozice vnějšího pozorovatele, jeho kritériem by měla být pravidla jednání, která se uplatňují v konkrétní oblasti života, již sociolog studuje.

Kritická reakce

Výše zmíněná Winchova koncepce vymezení předmětu a charakteru sociologie nezůstala bez kritické reakce. Důvodem nebyl fakt, že by sociologové s Winchem nesdíleli přesvědčení o smysluplnosti jasného vymezení oblasti zkoumání sociologie a tedy jejího odlišení od věd přírodních.

Kritiku *Ideje sociální vědy* lze shrnout do 3 základních oblastí. (1) Samotné vymezení povahy filosofie a jejího vztahu k sociálním vědám (2) interpretace Wittgensteinových myšlenek a aplikace konceptu následování pravidla na sociální jednání (3) deskriptivní charakter Winchova přístupu, který (dle Winchových kritiků) vylučuje kritické hodnocení.

Winchovo vymezení sociálních věd a filosofie bylo kritizováno z důvodu, že rozšiřuje kategorii jazyka na sociální realitu jako celek, redukuje sociální vědy na formu filosofické reflexe a tím popírá materiální stránku sociálního života [Pleasants 2000: 79–80]. Kontroverzní je tak především myšlenka, že povaha sociologického zkoumání není otázkou empirickou, ale konceptuální. Fay [2000] varuje před jednostranným přeceňováním *a priori* myšlení a upozorňuje, že konceptuální a empirické otázky jsou úzce provázány. Podle Faye Winch vytváří příliš ostrou distinkci mezi filosofickým a empirickým zkoumáním. Konceptuální a empirické podle Faye nelze rozdělit na oddělené a izolované oblasti zájmu odpovídající so-

ciálním nebo přírodním vědám. Význam empirického zkoumání v sociálních vědách považuje za důležitý, protože umožňuje posoudit validitu konceptů, které jsou pro popis reality používány. Nejde tedy např. pouze o to objasnit koncept sociálního jednání. Je také důležité zjistit, zda tento koncept více či méně správně vyjadřuje jev, který popisuje. Na základě empirické analýzy je tedy důležité rozhodnout, zda je určitý pojmový rámec přiměřený či nikoliv. Fakt, že lidé používají jisté koncepty pro popis světa, ve kterém žijí, neznamená, že by pro sociální vědce nemělo být přínosné tyto pojmy podrobit kritické empirické analýze a pokud je shledají neadekvátními, danou formu života následně interpretovat na základě konceptů, který z této formy života nevychází [viz Fay 2000: 57–60].

Zpochybněn byl také předpoklad, že sociální vztahy jsou stejného charakteru jako vztahy mezi pojmy a tvrzení o závislosti jazykových výpovědí na formách společenského života. Jde především o Winchovu tezi, že vztahy mezi logickými pojmy jsou odrazem sociálního života, který je vnímán jako primární a předcházející jazyku. Winch totiž nedokázal stanovit kritéria, podle kterých by bylo možné na základě zkoumání pojmů pochopit existující sociální vztahy. Např. které pojmy zahrnout a které nikoliv. Také vzájemný vztah mezi jazykem a sociálním životem je definován velmi vágně, nejasně a znemožňuje jednoznačně stanovit metodu zkoumání sociální reality, která by tento vztah reflektovala. Pokud je totiž sociální život primární a jazyk je pouze jeho vyjádřením, jak je vůbec možné pochopit sociální jednání [Saran 1965: 200]?

Asi nejvíce kritizovaným Winchovým teoretickým krokem bylo, že se pokusil přenést princip následování pravidla z úrovně jazyka na sociální jednání. Tento krok byl napadán z několika důvodů. Např. Saran [Saran 1965] poukazuje na fakt, že samotný koncept následování pravidla je neodůvodněnou a přehnanou generalizací, která nemá v samotném Wittgensteinovi oporu. Důležitější ovšem je, že samotný princip následování pravidla není jasně vymezen [viz Saran 1965: 196]. Tuto námitku připouští v předmluvě druhého vydání *Ideje sociální vědy* i sám Winch, když při-

znává neschopnost pozitivně definovat princip následování pravidla jak z hlediska vnějšího popisu jednání, tak i z perspektivy subjektivní orientace aktéra [Winch 2004: 11]. Saran se dále vymezuje vůči Winchově spojení následování pravidla (a jeho porozumění) s pochopením jeho kontradikce – s konceptem chyby či omylu. Podle Winche totiž „*Konkrétní užití jazyka tak nestojí osamoceno; je srozumitelné výhradně v obecném kontextu v němž se jazyka užívá, a důležitou součástí tohoto kontextu je procedura opravování chyb, k nimž dochází, a kontroly v případech, kdy vznikne podezření, že k chybě došlo*“ (str. 48). Saran ale tvrdí, že uvědomění si chyby není vždy možné vztahovat na porušení nějakého pravidla. Není totiž důvod předpokládat, že abychom dané jednání pochopili (např. jednání v souladu s tradicí), musíme si být vždy vědomi jeho alternativ. Chyba se vztahuje spíše k tomu, jakých cílů zamýšlí aktér dosáhnout, což obvykle jakákoliv pravidla přesahuje. Princip následování pravidla je tak nejasně směřován s normativní orientací jednání, s tím jaká situace by měla nastat, což však neznamená, že musíme existenci nějakého pravidla nutně předpokládat [viz Saran 1965: 197–198]. Kritice byly podrobeny také důsledky Winchova předpokladu, že pravidla mají sdílenou povahu a vždy vycházejí z určitého sociálního kontextu. Spojení a vzájemná závislost sociálního života a v jazyce užívaných pojmů totiž vede k logickým potížím. Abychom dokázali určit, že dva typy jednání jsou aplikací stejného pravidla, potřebujeme pravidlo jiné, které určí, zda tomu opravdu tak je. Avšak i takto utvořené pravidlo, pokud je budeme chtít aplikovat, bude vyžadovat pravidlo dalšího řádu, které určí jeho působnost atd. [viz Saran 1965: 199].

Winchův pokus o aplikaci myšlenek Wittgensteina na problém sociálního jednání nezůstal osamocen. Např. M. Scott [Scott 1996] se pokusil formulovat teorii jednání inspirovanou Wittgensteinovými pozdějšími pracemi a došel k závěrům, které sociální jednání vymezují v určitých ohledech odlišně, než jak to učinil Winch v *Ideji sociální vědy*. V rozporu s Winchovými zjištěními došel Scott k závěru, že neexistuje žádné obecné kritérium, na základě kterého by bylo možné smysluplné jednání

odlišit od jednání neúmyslného. Pro Scotta je smysluplným jednáním takové jednání, kterého si je jednající vědom. Smysluplné jednání tak není spojeno s následováním pravidla, ale spíše s podmínkami a kontextem ve kterém k tomuto jednání dochází. Tento kontext tvoří záměry, motivace, cíle a konkrétní chování aktéra. Pro dobrovolnost a smysluplnost jednání tedy neexistuje žádné univerzální kritériem. Můžeme je takto označit až na základě poznání vzájemného působení pocitů, cílů a konkrétního jednání aktéra [viz Scott 1996: 360–363]. Na obecnější rovině akcentoval tento problém také např. Flathmen [Flathmen 2000], když upozornil na Wittgensteinovu snahu poukázat na roztržičnost, nejednotnost sociálního světa a na limity vzájemného porozumění. Tento aspekt Wittgensteinových myšlenek ovšem hraje ve Winchově *Ideje sociální vědy* spíše marginální roli.

Winchův pohled na filosofii a sociální vědy je také často považován za příliš popisný. Filosofie by podle Winche měla zastávat neangažovaný postoj. Stačí pokud bude objasňovat významy klíčových konceptů, porovnávat kritéria srozumitelnosti rozličných disciplín, které zkoumají sociální realitu, a tím dosahovat porozumění různým formám sociálního života, myšleno např. ve vědě, umění, náboženství atd. Rozhodně by filosofie neměla problematizovat nebo kritizovat hodnotu a podstatu těchto pojmů nebo forem života, ve kterých jsou tyto koncepty situovány. Jak často citují Wittgensteina Winch i jeho kritici: filosofie by neměla zasahovat do běžného užívání jazyka; může jej pouze popisovat [viz Fay 2000: 53–54].

Deskriptivní charakter filosofie by mohl být přínosný za předpokladu, že různá kritéria a principy srozumitelnosti nebudou v rozporu, budou logicky soudržná a jednotlivé formy života vzájemně oddělené a disjunktní. V tomto případě by analýza forem smysluplnosti pozitivně přispívala k zodpovězení otázky po povaze srozumitelnosti reality. Různé formy života se ovšem konceptuálně překrývají (např. náboženství a věda si pokládají obdobné otázky¹) a stává se, že si kritéria srozumitelnosti v rámci

¹ Typickým příkladem je problematika darwinistické evoluční teorie

různých forem života mohou odporovat. Ačkoliv Winch vnímá sociální svět jako rozdělený do logicky nesouvislých a svébytných částí, lidské jednání pravděpodobně takto logicky oddělené není. Akteři je reflektují a následně mění na základě svých zkušeností, které nemusejí nutně vycházet vždy pouze z jedné formy sociálního života. Nabízí se proto otázka zda by nemohlo být smyslem filosofie nejen formy sociálního života popisovat, ale také poukazovat na nepochopení či nedostatky laického chápání světa, tj. schémata konceptů také kritizovat [viz Fay 2000: 53–57]. Zmíněný deskriptivní charakter Winchova pojetí filosofie kritizují také Habermas a Giddens. Oba autoři sice souhlasí s Winchovým požadavkem primárního charakteru zkoumané formy sociálního života, avšak současně tvrdí, že tyto ideje musejí být podrobeny kritickému hodnocení [Peasants 2000: 82–83].

Závěr

Winchova kniha *Idea sociální vědy a její vztah k filosofii* je i dnes stále aktuální. Ačkoliv se ukázalo, že aplikace Wittgensteinova konceptu následování pravidla nedokázala problém povahy sociálního jednání uspokojivě vyřešit a předpoklad vzájemné závislosti a provázanosti mezi sociálními vztahy a logickou strukturou jazyka nenaplnil očekávaný explanační potenciál, představuje Winchova kniha jeden z nejambicióznějších pokusů o vymezení sociologie jako svébytné vědní disciplíny a stanovení jejích epistemologických a metodologických základů.

Na významný aspekt *Ideje sociální vědy* poukazuje Descombes [Descombes 2000], když upozorňuje na Winchem zavedený pojem vnitřního charakteru sociálních vztahů. Winchův přínos spočívá ve zjištění, že není možné oddělit individuální od kolektivního: sociální jednání nelze vysvětlovat pouze na základě vnitřních vlastností aktérů, kteří vstupují do sociálních vztahů; je to sociální kontext, předcházející konkrétní individua, který formuje charakter sociálního prostředí (např. prostřednictvím

statusů a rolí), ve kterém aktéři jednají. Descombes tak zdůrazňuje koncept kolektivních idejí a poukazuje na zajímavou kontinuitu mezi durkheimovou koncepcí nadindividuálních sociálních faktů a Winchovými vnitřními sociálními vztahy [viz Descombes 2000: 39–42].

Jaký má smysl číst Winchovu *Ideu sociální vědy* dnes? R. Flathman v článku uveřejněném v souvislosti se 40. výročím vydání Winchovy práce upozorňuje: „... ačkoliv v některých oblastech sociálních věd, především ve filosofii sociálních věd, antropologii, historii či sociální a politické teorii, měly Winchovy myšlenky úspěch... v jiných oblastech sociálních věd (např. ekonomii, sociologii či psychologii) jsou pozice, proti kterým se Winch pokoušel vymezit, stále ještě velmi vlivné [Flathman 2000: 4].“ Domnívám se, že dnes již ani tak nejde o to, kdo a proč pozice pozitivistických pojetí sociálních věd zastává. Winchova *Idea sociální vědy* představuje cennou kritiku pozitivistických přístupů v sociálních vědách, které se pokouší redukovat rozmanitost a různorodost životních forem sociálního života a omezit se na kauzální vysvětlení, které nerespektuje jejich společenskou povahu. V tomto smyslu můžeme považovat *Ideu sociální vědy* za úspěšnou a stále velmi aktuální.

Na druhé straně, Winch prezentuje obraz sociálních věd s určitým optimismem ohledně možnosti pochopení hlavních rysů lidského jednání založeného na konceptu následování pravidla, které mělo spojovat a být aplikovatelné na různorodé sociálněvědní disciplíny. V tomto smyslu se ovšem Winch poněkud vzdálil skeptičtějším stránkám Wittgensteinova myšlení. V *Ideji sociální vědy* totiž Winch nesdílí Wittgensteinův pesimismus ohledně „nepřeložitelnosti jazykových her“ či samozřejmosti a nevyhnutelnosti vzájemných rozdílů a nemožnosti porozumění [viz Flathman 2000: 11–13]. Wittgenstein nepředložil žádnou obecnou teorii jazyka či následování pravidla a ani to nebylo jeho cílem. Winchova koncepce filosofie a především vymezení sociálního jednání jako následování pravidla je spíše využitím či aplikací některých aspektů Wittgensteinových myšlenek, které byly proměněny do podoby teorie sociálního jednání či

představ o povaze sociálních věd [viz Peacock 2001: 104–105]. Wittgensteinovu snahu poukázat na rozdílnosti se Winch pokusil, z dnešního pohledu neúspěšně, nahradit pozitivním obsahem. Spíše se však ukázalo, že Wittgensteinovy myšlenky dokázaly nejen rozvrátit snahy o pozitivistické pojetí sociálních věd, ale obrátily se i proti samotnému Winchovi.

Tomáš Dvořák v současnosti dokončuje magisterské studium sociologie na Institutu sociologických studií. Zaměřuje se na politickou sociologii a sociologickou teorii.

Literatura

Balon, J. 2004. „Idea sociální vědy Petera Winche.“ *Teorie vědy* (Praha) 26 (4).
Edelman, J. T. 2002. „Review.“ *Philosophical Investigations* 25: 1.

Decombes, V. 2000. „The philosophy of collective representations.“ *History Of The Human Sciences* 13: 37–49.

Fay, B. 2000. „Winch’s philosophical bearing.“ *History Of The Human Sciences* 13: 50–62.
Flathmen, R. E. 2000. „Wittgenstein and the social sciences: critical reflections concerning Peter Winch’s interpretations and appropriations of Wittgenstein’s thought.“ *History Of The Human Sciences* 2: 1–15.

Gellner, E. 1960. „The Idea of a Social Science by Peter Winch.“ *The British Journal of Sociology* 1: 170–172.

Peacock, M. 2001. „Taking Wittgenstein Seriously.“ *History Of The Human Sciences* 31: 37–49.

Pleasants, N. 2000. „Winch, Wittgenstein and the Idea of a critical social theory.“ *History Of The Human Sciences* 13: 78–91.

Saran, A. K. 1965. „A Wittgensteinian Sociology?“ *Ethics* 75:195–200.

Scott, M. 1996. „Wittgenstein’s Philosophy of Action.“ *The Philosophical Quarterly* 46: 347–363.

Winch, P.: *Idea sociální vědy a její vztah k filosofii*. CDK, Praha, 2004.